

POMEN RIME V PESNIŠKI ZBIRKI MAJE VIDMAR RAZDALJE TELESA

Nesporno je umetniško bistvo, privlačna draž pesniškega prvenca Maje Vidmar *Razdalje telesa* (1984) učinkovit spoj tematsko-motivnih in slogovnih prvin te poezije.¹ Avtorčina naslednja pesniška zbirka *Način vezave* (1988) pomeni nov način uresničitve poetike, ki je zapisana že v prvenčno zbirko. Tudi to je spodbudilo ponoven pogled na pesmi iz prve knjige. V pričujočem besedilu želim poezijo Vidmarjeve osvetliti z vidika rime, ki priteguje pozornost, ker se ne pojavlja v silabotoničnem ali silabičnem verzem sistem, temveč v prostem verzu.

Prosti verz je v *Razdaljah telesa* kratek, pogosto omejen na eno samo besedo (s čimer se kaže za modernizem značilno osamosvajanje besede), prevladuje pa dvonaglasni verz. Že to prispeva k pretežni skladnosti verzne in metrične enote in tako lahko verz označimo kot sintaktični prosti verz,² tako značilnost pa mu podeljujejo tudi pogosto uporabljeni paralelizmi členov, anafore in rime. Rime krepijo ritmičnost besedil, kljub temu da ne zajamejo vseh verznihih izglasov in da se razmestitev rim ne podreja nobenemu vnaprejšnjemu vzorcu. Med enainštiridesetimi pesmimi je v zbirki le šest nerimanih. Pri ostalih se v zvočne paralelizme, rime, združuje od ene do pet različnih zvočnih skupin v verznihih koncih od zadnjega dejansko ali metrično naglašene zloga naprej.³ Ponavljanje ene zvočne skupine se pojavlja v devetih pesmih, vendar so v prav tolikšnem številu pesmi ponovljene tudi po tri različne zvočne skupine. Štiri ponovljene zvočne skupine najdemo v šestih pesmih, dvojce ali pet takih skupin pa v petih pesmih. Namenoma nisem uporabila izraza rimani pari, saj se kar v osemnajstih pesmih pojavlja tro- ali do petčlensko rima. To pa že zagotavlja možnosti za raznovrstna zaporedja rim in s tem za zanimivo zvočno, ritmično in pomensko izrazitost besedil.

Preden pa skušam opredeliti učinek te izrazitosti, moram pojasniti še glasovno organizacijo rim v zbirki. Najpogostejše so t. i. prave rime, in sicer ženske in moške, medtem ko sta tekoči rimi le dve (krastačasta-kačasta (61),⁴ gledala-zagledala (37)). Nekaj primerov ženske rime: zareklo-zapeklo (19), tvoje-moje (13), kane-rane (25), nabiraš-umirjaš (85). Ženska rima se enkrat pojavi tudi kot raznonglasna (glavo-adamovo (9)) ali nekajkrat kot zvočno sproščena rima (vesolje-zidovje (13), pletla-sedla (51), zvestobe-dolgove (85)). Moške rime so prave (oči-kosti (9), meč-več (29), bežim-zapustim (41), doma-voda (79)) ali v nekaj primerih raznonglasne (iztegnjeno-privzdignjeno (17), izmučiva-počivava (27), cvetličnega-brezglasnega (37), izgnezdno-razlomljeno (85)). Le nekaj je primerov asonance (pomladno-smukavo (9), globine-krike (13), bruha-muka (47), sama-postlana (41)). Zanimivo je, da tudi oblikoslovni paralelizmi, kot na primer: v željo-v prošnjo (27), postajal-bežal (31), v rima-nem sobesedilu delujejo kot rime. Prisotnost rime okrepi tudi druge zvočne figure, kot v pesmi, ki je sicer izjemna po svoji zarotitveni vsebini in temu primerni dvostišni ureditvi verzov (razen v zadnji, osmi kitici, ki je trivrstična) (19): *Če boš klical drugo, / se ti bo zareklo. // Kar meni je oddano, / vaju bo zapeklo*. Tak je začetek pesmi, kjer rimana verzna konca z nenaglašema končnima glasovoma o podarita enaka glasova tudi v nerimanihih koncihih verzov.

Struktura pesmi je v *Razdaljah telesa* razvidna in pomenljiva. K temu prispevata že kompozicijska logika ureditve motivov, ki se najpogosteje iz izhodiščne problematike prevesijo v sklep, in prevladujoča kitična členitev besedil. Med zgradbene prvine pa je treba prišteti tudi rimo. Dober primer za to je pesem na str. 59, kjer edini rimani par tvorita zadnja verza prve in druge kitice. Rimana zaključka

¹ Prim. V. Žerjal: Erotika in eksistenca v poeziji Maje Vidmar, Jezik in slovstvo 1987/88, št. 5

² Termin v svojih raziskavah vpeljuje Tone Pretnar kot nasprotje asintaktičnemu prostemu verzu, za katerega je značilen razkorak med verzno in metrično enoto.

³ Prim. T. Pretnar: Klavzula in asonanca Strniševih pesniških besedil, Jezik in slovstvo 1974/75, št. 8

⁴ Številke v oklepajih označujejo stran v knjigi, na kateri je pesem, iz katere je vzet primer.

kitic sta poudarjena tudi zaradi enakega, amfibraškega ritma zadnjih verzov: *sledove in meje./ samičine žeje.* (U – U U – U U – U U – U).

Verjetno je prav zaradi pogoste sklepalne naravnosti besedila zadnja beseda večkrat rimana, in sicer pri dveh tretjinah rimanih besedil.⁵

Že v prej predstavljenem primeru sta oba člena rime na izpostavljenih mestih, taka lega pa zaostri vrednost zaključne rime tudi v besedilih z več rimanimi pari. V pesmi na str. 41 se druga, zadnja kitica začenja z verzom »*In že bežim*«, ki doživi svoj odmev prav v sklepnem, samo na eno besedo omejenem verzu »*zapustim*«, čeprav sta vmes še dva rimana para. Primer zvočno poudarjenega zaključka pesmi je tudi v pesmi na str. 51, kjer rima tudi zvočno označi že grafično prepoznavna pojasnjevalnosklepna verza, prvega, ki je samostojno zapisan po prvi kitici, in drugega, prav tako ločenega od druge kitice. Prvi sklep »*In nisva hotela*« sledi dvema predhodnima rimanima paroma »*pletla – sedla*« in »*cvetela – dela*«. Te, nekakšne zaporedne rime, med katerimi so seveda tudi nerimani verzi, dajejo kitici značaj zaključnosti, ki pa jo ponovno odpre posebej zapisani verz, saj prinaša nadštevilčni, tretji člen zadnje rime: »*hotela*«. Podobna struktura se ponovi ob drugi kitici, s to razliko, da prinaša štiri člene iste rime: »*bojiva – živiva – izliva – želiva*«, ki se seveda pojavi tudi v ločenem verzu: »*trpiva*«. Gre za skoncentriranost rim s končno napetostjo, ki se kaže v tem, da so zadnji trije členi v treh zaporednih verzih, ki so torej tesno skupaj, čeprav je zadnji grafično nekoliko odmaknjen. Pomen mesta, na katerem se rima pojavi, bi v tem primeru lahko povezali še s semantiko zadnje rimane besede »*trpiva*«, ki jo doživljamo prav med napetostjo, v katero jo pomika zgoščenost istovrstnih rim, ter trpno sprejetostjo, ki jo prinaša grafični odmik verza.

Preden pa predstavim semantiko rime tudi ob drugih primerih, moram opozoriti še na dve pogosti legi rim v *Razdaljah telesa*. Prva je v verznihih paralelizmih, ki so s tem še popolnejši. Npr. v pesmi na str. 13, kjer se v zaporednih verzih pojavi oklepajoča rima: »*Tam padaš v globine,/ tam širiš veselje,/ tam rušiš zidovje/ in seješ moje krike.*«

Zelo pogosto so rimani členi na stavčnih mejah in rima s tem krepi skladnjsko členjenost besedila. To pa pravzaprav poudarja logična razmerja v pesmi, kar je spet del kompozicijske preglednosti poezije Maje Vidmar. Npr. v pesmi na str. 29: »*Sanjala sem/ o polžji slini,/ natanko vidim tvojo pot/ po svoji bolečini.*«

Ponavljajočo se izpostavljeno lego rim v štirih pesmih nekoliko zmedejo notranje rime, ki se ponekod pojavijo ob stavčni meji ali pa na manj izpostavljenem delu verza. V pesmi na str. 85 je nekončni položaj rime mogoče razumeti zaradi druge zvočne figure oziroma še ene rime, ki jo poudarja grafični zapis: »*Izostri lo te je/ v robove, da v moje/ ljubo telo/ odtiskaš žlebove za to/ izgubljenost izgnezdno, za to/ lupino razlomljeno,/ za dosmrtni/razlet.*«

Primer notranjih rim v pesmi na str. 75 pa opozarja tudi na njihov oblikoslovni značaj. Vsi členi so namreč glagolski deležniki in prav glagolske rime so v tej poeziji najpogostejše: »*./ jemala ali dojila in ti/ otroke/ rodila za mrtvi čas./ . . . /lovila, te enega samega/ spogleda prosila in brez tebe/ shodila v mrtvi čas.*«

Nekaj manj kot glagolskih je samostalniških rim, še manj pa pridevniških, ki pa so izrazite zaradi inverzij, v katerih se pojavljajo: *vratu cvetličnega – hladu brezglasnega* (37), *ščemetov zapuščenih – potešenih* (65), *odmikov nepodkupljivih – oči spogledljivih* (71).

Rim, ki bi povezovale besede različnih besednih vrst, je manj kot glagolskih ali samostalniških, kar kaže, da prevladuje enostaven način rimanja, pogost v ljudskem pesništvu. Vendar je preprosta le ena plat, saj, kot sem že omenila, rima s svojim položajem v pesmi podpira kompozicijo, ustvarja pa tudi nove semantične odnose. Rima je namreč posebno izrazilo, ki del predstavljenega sveta izpostavi, oceni,⁶ saj členi rime besede povezujejo v metaforične, sintagmatske ali antitezne odnose. Nekaj metafor iz zbirke: *glavo adamovo* (9), *moči noči* (13), *življenja poželenja* (33), *meje žeje* (59). Nekaj sintagm: *oko bo temno* (55), *zapeljan kaznovan* (71), *kazen narazen* (91). Največ je primerov antitez: *tvo-*

⁵ To velja za pesmi na straneh 9, 13, 23, 25, 27, 29, 31, 41, 51, 53, 55, 59, 61, 63, 71, 73, 77, 79, 81, 85, 89 in 91.

⁶ Prim. T. Pretnar: O rimi v besedilu Marušičevega Škofjeloškega pasijona, Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Ljubljana 1989.

je – moje (13), izmučiva – počivava (27), zapuščenih – potešenih (65), odletam – priletam (65). Mislim, da se avtorica najbolj zaveda prav te izrazne možnosti rime.

Pomen rime v pesniški zbirki Maje Vidmar *Razdalje telesa* je raznoter, saj zaradi svojega ponavljajočega značaja krepi ritem metrično nestalnega prostega verza, glede na lego v besedilu sooblikuje podarek sklepnega dela pesmi in omogoča preglednejšo stavčno logiko, zaradi prevladujočega gramatičnega mehanizma rimanja pa nastaja vtis ljudskega stiliziranja. Vendar je to le navidezna enostavnost, saj semantika rim kaže na zavestno uporabo rime kot izrazila za izražanje antitez. Vse to pa dokazuje, da je rima v prvencu Maje Vidmar kljub temu, da zajema le nekatere verzne konce, ali pa ravno zato zanimivo izrazno sredstvo te poezije.

Vita Žerjal-Pavlin
Ljubljana

Cenjene naročnike prosimo,

da nam letos do oktobra sporočijo morebitno spremembo

svojega naslova.
